

PROBLEMY TWORZENIA TURYSTYKĄ WYCIECZKĘ MODEL EDUKACJI JAKO SKŁADNIK POŁOWY XIX - XX WIEKU

W tym artykule przedstawiono problem formowania wycieczkę i turystykę, jako jeden z podstawowych elementów XIX modelem szkoleniowym - w połowie XX wieku, analizując twórczy dorobek miejscowych wychowawców i wydarzeń społecznych historycznie.

Słowa kluczowe: działalność wycieczkowe i turystyczne, podróże, edukacja, zaplecze edukacyjne, tworzenie tożsamości.

PROBLEMS OF FORMATION OF TOURISM-EXCURSION MODEL OF EDUCATION AS A COMPONENT OF XIX - MID XX CENTURY

In this article the problem of forming excursion and tourism, as one of the fundamental elements of the model training XIX - mid-twentieth century, by analyzing the creative heritage of local educators and social events historically.

Keywords: excursion and tourist activities, travel, education, educational facilities, identity formation.

T. Dudka
kandydat nauk
pedagogicznych
Uniwersytet pedagogiczny
Imeni H.P. Drahomanowa
(m. Kyjiv, Ukraina)

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЕКСКУРСІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ МОДЕЛІ ВИХОВАННЯ XIX – СЕРЕДИНИ XX ст.

У даній статті розглянуто проблему формування екскурсійно-туристичної діяльності, як однієї з основоположних елементів моделі виховання XIX – середини XX століття, шляхом аналізу творчої педагогічної спадщини та суспільних подій в історичній ретроспективі.

Ключові слова: екскурсійно-туристична діяльність, мандрівки, виховання, освітні заклади, формування особистості.

У системі поліфункціональності засобів, які актуалізують формування всебічно розвиненої особистості, особливе місце посідає туризм. Реалізація виховних цілей здійснюється з допомогою специфіки змісту, форм та методів туристичної роботи, що в свою чергу сприяє фізичному розвитку й рекреації, пізнанню навколишньої дійсності та формуванню цінних духовних якостей особистості.

Вивчення та узагальнення існуючого педагогічного досвіду показало, що виховання молодого покоління інструментарієм туристичної діяльності сьогодні не достатньо повно використовується в навчально-виховному процесі вітчизняних освітніх закладів. У зв'язку з цим, постало питання суттєвого коригування діючих навчальних програм з метою поглиблення педагогічної складової туристичної діяльності, а, також комплексного розкриття шляхів та засобів формування особистості.

Ретроспективний аналіз досліджуваної проблематики дозволив розкрити глибинну сутність феноменології туризму, та акцентувати увагу на малодослідженому. Окремі аспекти обраної проблематики знайшли своє відображення у працях І. Бежа, І. Зязюна, Л.Вовк, О. Вишневського, Р. Гурова, М. Євтуха, О.Захаренка, П.Ігнатенка, П.Кононенка, В. Кременя, А. Кузьмінського, В. Кузя, А.Макаренка, В. Сластьоніна, О. Савченко, М.Стельмаховича, В. Сухомлинського, О.Сухомлинської та інших. Проте, більш ґрунтовнішого дослідження потребує проблема становлення екскурсійно-туристичної діяльності як складової моделі виховання XIX – середини XX ст.

Туризм, як педагогічний інструментарій, широко використовувався у навчально-виховному процесі освітніх закладів Англії, Франції, Німеччини, Австрії та інших країн ще наприкінці XVII – на поч. XVIII ст. В процесі вивчення різних предметів навчального плану педагоги використовувати пішохідні прогулянки та мандрівки по околицям місцевості. Ці

найпростіші форми туристичної роботи з дітьми згодом ускладнилися і переросли у більш складнішу в організаційному контексті екскурсію.

Всесвітньо відомий педагог Я. Коменський ще наприкінці XVI – на поч. XVII ст. писав, що в систему освіти і виховання підростаючого покоління обов'язково слід включити рухомі ігри та подорожі.

Започаткування туристичних мандрівок з дослідницькою метою у вітчизняній практиці припало на 1718 р. та було пов'язане з Указом Петра I. У названому документі вказувалося на необхідність доповідати царю про усі цікаві знахідки, які були продуктом туристичної діяльності. Цікавим є той факт, що за найбільш значущі знахідки у той час передбачалася матеріальна винагорода. Така нормативно-правова основа активізувала мандрівки тогочасних жителів й забезпечила необхідним матеріалом літописи та інші письмові джерела, які слугували наочним навчальним матеріалом тогочасних освітніх закладів.

Педагогічною доцільністю наділив різні форми туристичної роботи і К. Ушинський. Саме він вперше у вітчизняній педагогіці у своїй праці для початкового класного читання «Рідне слово» обґрунтував необхідність залучення до навчально-вихованого процесу природних елементів вивчення місцевості, та розглядав їх у якості найважливішого засобу наочності [9, с.140-141].

Одну з форм туристичної роботи – екскурсію, у якості методу навчання, ввів у вітчизняну практику викладання природознавства основоположник наукової системи фізичного виховання та лікувально-педагогічного контролю фізичної культури – Я. Герд.

Ще одним прибічником поглядів Герда, щодо необхідності використання у навчально-виховному процесі екскурсійно-туристичних форм був учений П. Лесгафт. Останній залучив у якості складової до класифікації фізичних вправ природні переміщення – піші прогулянки та екскурсії [10, с.721].

Чимало педагогів незалежно один від одного у свій час дійшли до єдиного висновку, що екскурсійно-туристична діяльність має величезний виховний потенціал. Проте, педагогічні ідеї та гіпотези, зорієнтовані на удосконалення процесу виховання освітніх закладів, на жаль, не знайшли широкого застосування. Винятковими були ті школи де екскурсія, як форма роботи з дітьми, увійшла в систему навчально-виховної діяльності (зокрема, Ніжинська гімназія вищих наук князя Безбородька, українська гімназія в Коломиї, Дрогобицька гімназія та інші). У вище названих освітніх закладах за весь період тривалого навчання на літніх канікулах проводилося до п'ятдесяти екскурсій та походів, з них тричотири віддалені. Цей прогресивний педагогічний досвід представлений у працях Б. Райкова «Шкільні екскурсії», Б. Ступарика «Шкільництво в Галичині 1772-1939 рр.» та інші [7, с.62].

Перший ректор університету святого Володимира М. Максимович зазначав, що «...прогулянки мають величезне виховне значення у тому випадку коли вони методично розплановані... коли кожен мандрівник в таких умовах спостерігаючи за тим, як вирує природний світ, все більше і більше прагне почерпнути із нього все можливе...» [7, с.87].

Залучення прогресивної педагогічної еліти того часу до туристичної роботи позитивно позначилося на розширенні світогляду усіх учителів та професорсько-викладацького складу в цілому. У науково-популярному журналі «Вестник воспитания» 1895 р. зазначалося, що «...для народного учителя та викладача практично цілий рік відірваного від центрів розумового та культурного життя та проживаючого, як правило, вузьким колом дрібних інтересів, участь у мандрівках тим паче тривалих стала б цілющим бальзамом, оздоровлюючою джерельною водою...» [2, с.19].

У 1909 р. Комісією освітніх екскурсій було розроблено та передано до навчальних закладів проекти маршрутів по території країни, зокрема чотири маршрути по Кримському півострові, який проголошувався центром дитячого туризму.

Надзвичайно важливу роль у вітчизняній історії відіграли перші Декрети про землю, ліси, полювання, охорону пам'яток природи, садів і парків. Саме у цих документах на декларативному рівні закріплювалося поняття про природу як базис матеріальних цінностей держави, джерело здоров'я, відпочинку, естетичної насолоди та потужного виховного каталізатора. Слід зауважити, що названі Декрети, завдяки значним тиражним обсягам, були передані для ознайомлення у всі без винятку функціонуючі освітні заклади.

У 1918 р. за ініціативи Комісії освітніх екскурсій було розглянуто питання про необхідність організації занять з дітьми під відкритим небом, а усі літні трудові колонії

повинні були замінити школу. Ця ідея була підтримана Радою захисту дітей та відділом Єдиної школи. За дорученням вище названих державних органів цілком самостійно Відділ шкільних реформ розробив матеріали, у яких містилися програмно-методичні вказівки по усім навчальним предметам. Це давало можливість педагогу, використовуючи туристичний інструментарій, вносити у практику викладання змістовно-природну конкретику.

Вже у 1919 р. на території України було організовано Центральне бюро шкільних екскурсій, до компетенції якого входило надання допомоги усім вихованцям, які бажають здійснити мандрівку. Незважаючи на несприятливі соціально-економічні та політичні детермінанти того часу бажання подорожувати у молоді було велике. Ось якими словами описує тогочасний педагог А. Каленкін подорож українських учнів до Москви: «...вдалося отримати пайкові продукти для 24 осіб на 14 днів... було виділено транспорт, який доставив продукти харчування на станцію, а залізничне управління виділило спеціальний вагон, який прикріпили до загального складу, який рухався в московському напрямку. Один з відрядників, не представивши відповідного посвідчення рекувізував практично усі продукти. Голодні, але щасливі діти прибули до Москви. Там їм видали необхідні продукти та виділили необхідні місця на екскурсійній базі. Головним було те, що сільські дітлахи на чолі з вчителями практично два тижні з ранку до пізнього вечора ходили по вулицям, відбудували музеї, оглядали пам'ятники культури, їздили на заводи. Показав школярам усі найцікавіші місця професор І. Гейнике та інші фахівці екскурсійної справи [5, с.65]

Ціле десятиріччя (1918-1928 рр.) туристична робота була сконцентрована у діяльності позашкільних освітніх закладів, де в основному організовувалася у формі багатоденних (6-10 днів) походів та екскурсій, рідше прогулянок. Головною тематикою походів було вивчення природних особливостей місцевості у господарському відношенні.

У 1927 р. Колегія народної освіти затвердила Типове положення для дослідно-показових закладів, у відповідності до якого було розроблено Положення про Центральну дослідну екскурсійну базу [10, с.671]. У вище названому нормативно-правовому акті зазначалося, що Центральна дослідна екскурсійна база є досвідчено-дослідницьким закладом (ДДЗ), створеним для розвитку екскурсійної справи у вітчизняній системі освіти (див. рис.1) [10, с.671]. До складу структури ДДЗ увійшли: московське відділення (для формулювання завдань екскурсійної роботи в умовах столиці та міста); сільські відділи в населених пунктах поблизу залізничних станцій (з метою окреслення мети екскурсій в умовах сільської місцевості); тимчасові відділи у кожному регіоні (актуалізуючи завдання проведення дальніх мандрівок) (рис.1) [10, с.670].

Перед центральною дослідною екскурсійною базою було заплановано практично реалізувати наступні завдання:

1. «Розробити форми та методи екскурсійної роботи в контексті загальної педагогічної діяльності закладів соціального виховання різних типів.
2. Організувати екскурсійну справу в закладах соціального виховання за посередництвом їх участі у вивченні та використанні продуктивних сил країни у відповідності із загальнодержавними перспективами народно-господарського плану.
3. Напрацювати форми та методи підвищення кваліфікації екскурсійних працівників закладів соціального призначення.
4. Виробити типи екскурсійних закладів для обслуговування закладів соціального виховання» [10, с.671].

Слід зазначити, що діяльність Центральної дослідної екскурсійної бази спрямовувалася на обслуговування екскурсантів, учнів шкіл, вихованців педагогічних навчальних закладів, вчителів та інших осіб. З метою охоплення значної за своїми обсягами цільової аудиторії, працівниками екскурсійної бази за власною ініціативою було розроблено цілий спектр програм, методичних листів та керівних положень, які окреслювали теоретичні та практичні аспекти діяльності. Чимало уваги було приділено питанням організації показових виставок, відкриттю на базі освітніх закладів лабораторій, кабінетів, бібліотек, організації дослідних полів для збору та систематизації природних матеріалів, вивчення туристичних районів, а, також, організації усних та письмових консультацій по роботі з місцевим населенням.

Відомий педагог А. Макаренко сам практикував колективні походи з метою цілеспрямованого виховання особистості. Інноваційним у його методиці було внесення до

колективних походів нової педагогічної традиції перспективи радості прийдешнього дня, яку педагог використовував у якості стимулу, подарунку для колективу за успіхи в навчально-виховній діяльності. Учений зазначав, що щорічний літній туристичний похід є важливою та необхідною ланкою у формуванні продуктивного навчально-виховного процесу, при цьому педагог-організатор повинен настільки ретельно підготуватися до цього заходу, щоб врешті-решт досягти найвищого виховного, освітнього та оздоровчого ефекту. З власного досвіду роботи педагог писав, що «... не існує більш продуктивнішого методу розвитку та освіти молодого покоління як тривалі літні походи...» [1, с.26].

Слід зауважити, що такий колектив, який вдалося побудувати А. Макаренку був швидше показовим винятком, оскільки на той час на загальнодержавному рівні не було сформованої єдиної системи методичного забезпечення закладів освіти, що обумовлювалося відсутністю спеціалізованої підготовки кваліфікованих кадрів.

В середині 50-х рр. ХХ ст. відбулася чітка прагматична переорієнтація освіти на всебічний розвиток особистості, введення до навчального процесу комплексної програми покликаної побудувати чіткий «полюс взаємодії» потреб радянської держави та особистості. За таких умов, повністю нівелювався процес особистісної свободи польових досліджень, оскільки вектор вивчення зужувався до завдання «всенародного наукового вивчення нашої держави» в господарському контексті.

У вересні 1927 р. була підписана Директива «Про посилення екскурсійної справи серед дітей та підлітків» у якій подавалася позитивні оцінка розвитку туристичної роботи у виховному аспекті тогочасної прорадянської влади, яка ще більше продовжувала контролювати українозорієнтовані екскурсійно-туристичні рухи.

В історії вітчизняної екскурсійно-туристичної справи липень 1928 р. позначився заснуванням на базі Російського товариства туристів Товариства туризму, яке об'єднало усі існуючі на той час екскурсійні організації. Це рішення було своєрідною відповіддю на занадто високі досягнення прогресивно-патріотичних мандрівних педагогів, які прагнули вийти за межі дозволеного та відобразити окремішність у своїх публікаціях, з метою донесення напрацьованих матеріалів до своїх вихованців.

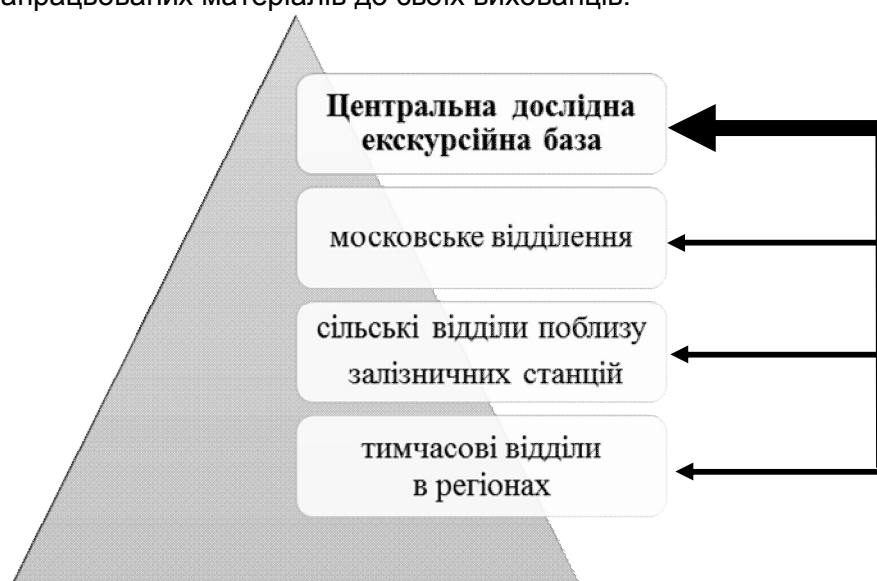

Рис. 1. Структура Центральної дослідної екскурсійної бази (1927 р.)

У 1930 р. відбулася Всесоюзна конференція з питань організації туристично-екскурсійної роботи для школярів, на якій усі педагоги причетні до цього різновиду діяльності мали змогу обмінятися досвідом, розглянути питання щодо організації позашкільних екскурсій та намітити перспективи подальшого розвитку дитячого туризму в цілому. Цілковито зрозуміло, що під час офіційної частини конференції педагоги спілкувалися в межах допустимого та дозволеного тогочасною радянською владою, проте по закінченню наукового заходу вони обмінялися проукраїнськими дослідницькими роботами, розробленими під час власних туристичних мандрівок.

З метою більш жорсткішого контролю туристичних розвідок того часу Рада Народних Комісарів 8 березня 1930 р. прийняла Постанову «Про злиття акціонерного товариства

«Турист» та Російського Товариства туристів з метою створення Всесоюзного добровільного товариства туризму та екскурсій, яке очолив Н. Криленко [8]. Безумовно, що такий політичний хід був спрямований на посилення контролю над усіма національно зорієнтованими туристичними розвідками, оскільки приписувалася необхідність забезпечення «...значного підвищення культурно-політичного рівня» надміру заполітизованого населення [8, с.8].

В роки широкого розмаху Голодомору 1932-1933 рр. жорстока радянська влада у черговій Постанові від 21 квітня 1932 р. зазначила, що «...терміново необхідно розширювати кордони дитячого туризму як важливого оздоровчого компоненту... з метою формування здорового населення...» [3, с.68]. Для реалізації окресленого завдання пропонувалося залучити до цього процесу добровільні спортивні організації, розробивши для них план відкриття технічних станцій та екскурсійно-туристичних баз, акцентуючи увагу на тому, щоб у кожному районі працювало не менше однієї станції та однієї екскурсійно-туристичної бази. Слід зауважити, що підписання цієї постанови ще більше активізувало національно зорієнтовану роботу молодіжних товариств того часу, таких як: «Пласт», «Січ», «Сокіл» та ін.

У 1934 р. з метою активізації позашкільної туристичної роботи серед молоді була опублікована постанова, яка затвердила проект Положення «Про Тимчасову дитячу екскурсійно-туристичну станцію» (ТДЕТС). У цьому ж нормативно-правовому акті зазначалося, що ТДЕТС стає «... організаційно-методичним центром екскурсійно-туристичної роботи серед дітей шкільного віку, цілеспрямовано здійснюючи своє керівництво на місцях, допомагаючи крайовим та обласним відділам народної освіти, проводячи широку пропаганду тогочасної політики, паралельно консультуючи та інструктуючи усіх бажаючих з питань змісту, методики та організації проведення екскурсійно-туристичних заходів, сприяючи створенню мережі стаціонарних закладів, станцій, баз; приймаючи участь у підготовці кадрів, організовуючи й проводячи масові заходи по залученню до цієї діяльності дітей, громадськості та організацій» [5, с.188].

Наприкінці 1940 р. був опублікований наказ «Про дитячий туризм», у якому чітко прописувалося, що керівники шкіл повинні організувати у кожній школі гурток юних туристів, та обрати з педагогічного колективу одного відповідального за туристичну роботу. Слід зауважити, що вище названий наказ став по суті першим офіційним документом, який зобов'язував кожного директора школи включити в якості виховного інструментарію туризм. Прийняття цього нормативу було продиктовано у той час необхідністю передання чіткого контролю над туристичною діяльністю цілої школи одному керівнику гуртка, який, безумовно, повинен був сповідувати цінності тогочасної радянської влади.

В період Другої Світової війни туристична діяльність вже чітко зорієнтувалася на потреби того часу. Так, на території Кримського півострову були створені дитячі заклади нового типу – шкільні наметові табори, яких вже до 1946 р. в Криму при школах нараховувалося близько 27 [5, с.189]. Основним завданням таких «новостворених закладів» був збір лікарських рослин.

Повоєнні роки позначилися прийняттям у 1945 р. на Всеросійській нараді з питань народної освіти програми по створенню спеціальної позашкільної секції. В друкованих матеріалах підкреслювалася нагальна необхідність широкого використання екскурсійно-туристичної діяльності в якості пізнавального та рекреаційного засобу.

В середині 1954 р. було опубліковано міністерський лист в якому зазначалося, що у складі кожного керівного освітнього органу на місцях повинна бути відповідальна особа за проведення туристичної роботи, а керівникам семирічних та десятирічних шкіл приписувалося обов'язкове призначення з представників учительського складу організаторів туристичної роботи з дітьми. Цінність цього листа полягала у тому, що по суті він містив зразкову програму організації туристичної діяльності вихованців, чіткі вимоги до керівника походу з дітьми загальноосвітніх та позашкільних закладів. Загалом, цей лист став першим методично обґрунтованим матеріалом для педагогів – організаторів туристичних заходів.

Вище названі методичні матеріали містили дані про те, що таке туристична робота з дітьми, як правильно підібрати і підготувати спорядження, яким чином слід дотримуватися санітарно-гігієнічних вимог, які виховні акценти доцільно розставляти в процесі роботи з

дітьми різної вікової категорії. По суті, ця програма стала базисною в контексті окреслення виховного впливу на особистість туристичної діяльності.

Проте, з педагогічної точки зору названий вище документ мав цілий ряд недоліків, зокрема, те, що був дещо деформованим. Зовсім знівельовувався процес естетичного та трудового виховання під час практичної реалізації завдань туристичного походу, натомість занадто глибоко була приділена увага використанню туристичного інструментарію в якості засобу індивідуального впливу на особистість та її перевиховання.

В 50-ті рр. ХХ ст. у Києві, Львові та Одесі регіональні видання опубліковують цілий ряд методичних рекомендації, щодо побудови правильного алгоритму туристичного заходу та результативності виховання у школярів спостережливості, уважності, цікавості, допитливості, сміливості та інших рис. Слід зауважити, що об'єднуючою ланкою для усіх цих видань стало те, що всі вони розроблялися з урахуванням специфіки своєї місцевості, а тому не могли набути статусу уніфікованих. Така ситуація обумовлювалася перш за все тим, що загальні методи та прийоми туристичної роботи з дітьми не були пристосованими до будь-яких територіальних умов.

З вище викладеного можемо зробити висновок, що екскурсійно-туристична діяльність, як педагогічний феномен, пройшла складний шлях утвердження себе на позиції складової моделі виховання ХІХ – середини ХХ ст., що обумовлювалося жорсткою керівною політикою Росії та відсутністю комплексних програм і тематичних планів реалізації туристичних заходів у роботі з дітьми різновікових категорій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васянович Г. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку / Григорій Васянович // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2015. — № 3. — С. 19—30.
2. Вестник воспитания. Научно-популярный журнал. - № 8. - Москва, 1895. — с.16-20.
3. Квартальнов В.А. Теория и практика туризма: учебник/ В.А. Квартальнов, И.В.Зорин, В.М. Козірев и др. — М.: Финанси и статистика, 2004. - 382 с.
4. Куликов В.М. Школа туристских вожаков/ В.М. Куликов, Л.М. Ротштейн. — М., 1998. — 217 с.
5. Остапец А.А. Универсальное средство развития личности/ А.А. Остапец. — М.: ЭЦЦЮТЭ «Родина», 1995. — 318 с.
6. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму/ В.А. Смолій, В.К.Федорченко, В.І.Цибух; передм. В.М. Литвина. — К.: Вид. дім «Слово», 2006. — 362 с.
7. Ступарик Б.М. Шкільництво на Галичині 1772-1939 / Б.М. Ступарик. — Івано-Франківськ: Лілея, 1994. — 140 с.
8. Устименко Л. Історія туризму/ Л.Устименко, І.Афанасєв. — К., 2008. — 351 с.
9. Ушинский К.Д. Собрание сочинений/ К.Д. Ушинский. — М., 1952. — Т. II. — 388 с.
10. Чернішевский Н.Г. Избранные педагогические произведения/ Н.Г.Чернішевский. — М., 1953.- 849 с.

PROBLEMS OF FORMATION OF TOURISM-EXCURSION MODEL OF EDUCATION AS A COMPONENT OF XIX - MID XX CENTURY

T. DUDKA

The system polyfunctionality tools that promote the formation of fully developed personality, a special place is tourism. Implementation of educational goals by means of the specific content, forms and methods of tourism, which in turn promotes physical development, recreation and knowledge of reality, the spiritual formation of personality traits.

Study and generalization of the existing teaching experience showed that the education of the young generation tools of tourism today is not sufficiently used in the educational process of domestic educational institutions. In connection with this issue aktualizuvalosya significant adjustment of existing training programs to enhance educational component of tourism, but also, to a comprehensive disclosure of the ways and means of forming a developed personality.

Retrospective analysis of researched problems has allowed to reveal the deep nature of the phenomenology of tourism, and to focus on unexplored. Some aspects of selected issues are reflected in the works of J. Behan, I. Zyazyuna, L.Vovk, A. Vishnevsky, G. Gurov, M. Evtukh, O.Zaharenka, P.Ihnatenka, P.Kononenka, V. Kremen A. Kuzminsky, V. Kuzya, A.Makarenka V. Slastonina, O. Savchenko, M. Stelmahovycha V. Sukhomlynsky, O.Suhomlynskoji and others. However, a more thorough study of the problem requires the formation of tourism as an integral model of education XIX - mid XX century.

Overall, tourism as a pedagogical phenomenon is widespread in the late seventeenth - early XVIII century in schools in England, France, Germany, Austria and other countries in the study of various subjects of the curriculum where teachers have been widely used in work with children and hiking trips through the neighborhood area. These simple forms of tourism and complicated later grew into a complicated entitled "tour".

Another internationally known educator in Ya. Comenius kin. XVI - in the beginning XVII century wrote that must be included in the education and upbringing of the younger generation mobile games and travel.

The launch tourist trips for research purposes in domestic practice were in 1718 and was associated with the decree of Peter I. In these document stated about the need to report to the king about all the interesting findings, which were the product of tourism. Interesting is the fact that the most valuable and interesting discoveries while anticipated financial award. Such regulatory basis of the then stepped residents to travel, provided the necessary material and records and other written sources that served as visual teaching material of contemporary educational institutions.

Pedagogical expediency has given various forms of tourism and K. Ushinsky. He was first in the domestic pedagogy in his work for the initial classroom reading "Native word" justified the need for involvement in the educational process trained natural element of the study area and considered it as one of the most important means of visibility [9, p.140-141].

One of the forms of tourism work - tour as a teaching method introduced in the domestic practice of teaching natural science founder of the scientific system of physical education and health-pedagogical control in physical education - Ya Heard. Another prybichnym views on the need to use in the educational process of children and pupils teacher was Mr. Lesgaft. The latter raised as part of the classification exercise the natural movement - walking tours and [10, p.721].

Many teachers independently reached in due time to the same conclusion that the value of tourism in the educational process in educational institutions colossal. However, pedagogical ideas and hypotheses focused on the improvement of education in educational institutions, unfortunately, not widely used, except in certain cases. For example, in some schools tour as a form of work with children included in educational activities (including high school science Nezhinskaya Prince Bezborodko Ukrainian Gymnasium in Kolomna, Drohobych gymnasium). In the above-mentioned educational institutions for the entire period of study on long summer holidays to fifty conducted tours and hikes, with three or four remote. This progressive pedagogical experience represented in the works of Boris Raikov "School trips" B. Stuparyka "Galicia 1772-1939 school years" and others [7, p.62].

The first Rector of St. Vladimir M. Maksimovic noted that "... prohulky have a great educational value in so far as they methodically laid out ... where every traveler in such circumstances, observing how the raging natural world, more and more tends to draw from it best ... " [7, p.87].

Involvement progressive teaching elite of that time to travel of a positive impact on expanding the vision of all teachers and faculty members at the time. In the popular science magazine "Journal of education" in 1895 noted that "for national teacher and teacher almost a year detached from the centers of intellectual and cultural life and living, usually a narrow range of small interests, participate in the journeys especially long would healing balm, healing spring water ... "[2, p.19].

In 1909 the Commission educational excursions were developed and submitted to schools projects of routes across the country, including four routes on the Crimean Peninsula, which was hailed as a center of child tourism.

An extremely important role in the country's history played the first decrees on land, forests, hunting, protection of natural monuments, gardens and parks. It is in these documents on the declarative level fixed notion of nature as the basis of wealth of the state, a source of health,

recreation, aesthetic enjoyment and powerful educational catalyst. It should be noted that these decrees, due to significant volumes lottery, were submitted for review in each and every educational establishments of the time.

In 1918 at the initiative of the Commission considered educational excursions on the need of employment of children under the open sky, and all the summer labor colonies had to replace the school. This idea was supported by the Council of Child Protection and the Department of the Unified schools. On behalf of the above mentioned state authorities fully independent department of school reform designed materials, which contained program and guidance on all subjects, which allowed the teacher, using travel tools to make the practice of teaching content-natural specifics.

Already in 1919 in Ukraine was organized by the Central Bureau of school trips, whose jurisdiction was to assist all pupils who wish to make the journey. Despite the adverse socio-economic and political determinants of the time young people the desire to travel was great. Here are words that describe the then teacher A. Kalenkin trip to Moscow: "... managed to get a soldering products for 24 people in 14 days ... been allocated transport which brought food to the station and the railway administration has allocated a special car that is attached to the common stock, which was moving in the direction of Moscow. One pieceworker without presenting the relevant certificate requisitioned almost all products. Hungry but happy children arrived in Moscow. There they were given the necessary products and allocated the necessary space on sightseeing base. The main concern was that rural kids led by teachers almost two weeks from morning to late evening walk on the streets, vidvudvaly museums, monuments examined, went to the factories. Showed good places to all students professor I. Heynyke and other professionals excursion business [5, p.65]

A whole decade (1918-1928) tourist work was concentrated in extracurricular activities of educational institutions where it was conducted mainly in the form of multi (6-10 days) hikes and excursions, rarely walks. The main theme of the campaign was the study of natural terrain in economic terms.

In 1927 the Board of Education approved the Model Regulations for research and demonstration facilities, according to which the provisions were developed for central sightseeing research base [10, p.671]. In the above-mentioned legal act stated that the central research excursion base is an experienced research institution (PPD), established to develop excursion business in the national education system (see figure 1) [10, p.671]. The structure DDD structure includes: the Moscow branch (for formulation of excursion work in the capital and cities); rural departments in towns near railway stations (to outline the purpose of excursions in terms of rural areas); Temporary departments in each region (Touching upon the importance of the task of long journeys) (Figure 1) [10, p.670].

Before the central research base excursion was scheduled to practically implement the following tasks:

1. "Develop forms and methods of excursion in the context of general educational institutions of various types of social education.
2. To organize excursion business in social education institutions through their participation in the study and use of the productive forces of the country in accordance with the national prospects for national economic plan.
3. elaborate forms and methods of training excursion employees of social purpose.
4. Develop types of excursion service institutions for social education institutions" [10, p.671].

It should be noted that the activities of the Central Research Base excursion service aimed at tourists, students, schools, educational institutions, school representatives and others. In order to reach significant volumes in its target audience, staff excursion base on its own initiative has developed a range of programs, teaching letters and guidelines that outline the theoretical and practical aspects of business. Much attention was paid to the organization of demonstration exhibitions opening at the educational institutions laboratories, classrooms, libraries of research fields to collect and systematize natural materials, study of tourist areas, but also of oral and written advice on the work teachers and students with the local population.

Well-known educator A. Makarenko himself practiced collective trips for the purpose of targeted education of the individual. Innovation in its methodology was making collective campaigns of new educational tradition prospects joy of the coming day that the teacher used as

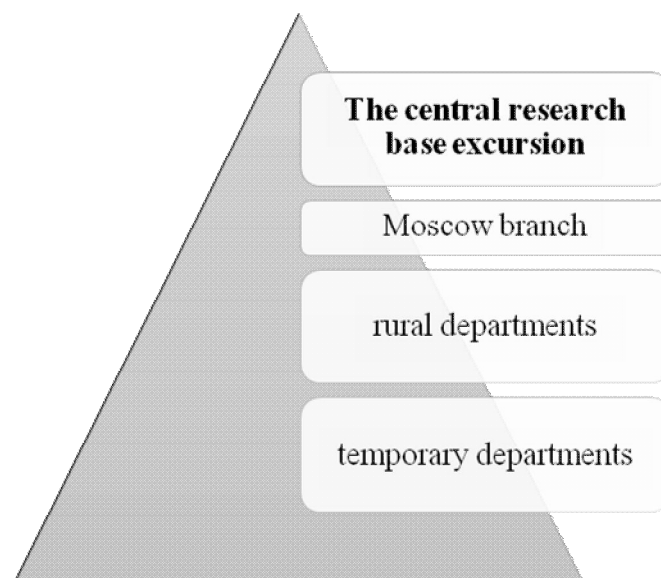

an incentive for the team prize for success in educational activities. The scientist noted that the annual summer camping trip is an important and necessary element in the formation of a productive educational process, with the teacher-organizer should be so carefully prepared to travel west to eventually attain the highest educational, recreational and educational effect. From my own experience teacher wrote that "... there is a more productive method development and education of the younger generation as the long summer trips ..." [1, p.26].

It should be noted that a team that managed to build A. Makarenko was rather exceptional and indicative because of the time at the national level was not formed a unified system of methodological support pre-school education, higher education, which was explained by the lack of specialized training of qualified personnel.

In the mid 50's XX century there was a clear pragmatic reorientation of education for all-round development of the individual, the introduction of the learning process a comprehensive program designed to build a clear "pole interaction" of the Soviet state and the needs of the individual. Under such conditions, completely leveled process personal freedom of travel research study as vector *zvuzhuvavsya* to the task of "national scientific study of our country" in the economic context.

In September 1927 signed a directive "On strengthening the excursion cases among children and adolescents" which served a positive assessment of the development of tourism in the educational aspect of the then pro-Soviet government, which continued to further monitor the real educational travel movements.

Fig. 1. Structure of the Central Research excursion base (1927)

July 1928 in the history of domestic excursion and tourism business establishment affected by the Russian Society tourists Tourism Association, which brought together all existing at the time tours organization. This decision was a response to too high achieving progressive oriented Ukraine itinerant teachers who wanted to go beyond the permitted display and distinctiveness in their publications, to report developed materials to their students.

In 1930 there was a Union conference on the organization of tourist excursions for schoolchildren in which progressive educators then had the opportunity to exchange experience, consider organizing extracurricular excursions and children's tourism in general. It is clear that during the official part of the conference teachers communicated within acceptable and let the then Soviet authorities, but at the end of the event they exchanged scientific pro-Ukrainian research work developed during their tourist travels.

In order to more stringent control of tourist explorations of the time the Council of People's Commissars of 8 March 1930 adopted the Resolution "On the merger of the company" Tourist "Russian Society and tourists in order to create the All-Union Voluntary Society Tourism and tours, led by N. Krylenko [8]. Undoubtedly, this political move was aimed at more granular control of all national tourist oriented explorations as *propysuvalosya* that he had to provide "... a significant increase in cultural and political level" excessively politicized population [8, p.8]. It

should be noted that this does not serve to a barrier to the spread of progressive ideas of national-patriotic national educational elite of the time and deployment tourist excursion of the time on the territory of Ukraine.

Later, when the territory became scope Ukraine Famine of 1932-1933. Brutal Soviet government in the next Resolution of 21 April 1932 stated that "... the urgent need to expand the boundaries of children's health tourism as an important component ... in order to create a healthy population ..." [3, p.68]. To implement the outlined tasks proposed to involve in the process voluntary sports organizations, developing a plan for them opening exchanges and technical excursion and tourist centers, focusing on the fact that each district has worked at least one station and one excursion and tourist center. It should be noted that the signing of this decision even more intensified work nationally oriented youth societies of the time, such as: "Plast", "Sich", "Falcon" and others.

In 1934 to enhance the tourism of extracurricular youth was issued a new decree which approved a draft Regulation on temporary children's excursion and tourist station (TDETS). The same legal act stated that TDETS is "...methodological center excursion and tourist activity among school-age children, deliberately making guide this work on the ground, helping boundary and regional departments of education, conducting wide propaganda of contemporary politics in parallel advising and instructing everyone on the content, methods and organization of events promoting the networking of stationary excursion and tourist facilities, stations, depots; participating in training, organizing and holding events to attract tourist and excursion activities with children, involving the participation of the public and organizations "[5, p.188].

In late 1940 published a decree "On children's tourism", which clearly propysuvalosya that school heads should organize in every school group of young tourists, and select from the teaching staff in charge of tourism jobs. It should be noted that the above named legal act was essentially the first official document which oblige every school principal to include as teaching tools tourism education. It should be noted that the adoption of this document was dictated by the need of a clear transfer of control of tourism activity in each school hands in a circle leader, who certainly had to practice the values of the then Soviet authorities.

During the Second World War, tourist activity is clearly orientated to the needs of the time. Thus, on the Crimean peninsula created children's institutions of new type - School campgrounds, which are up to 1946 in the Crimea in schools, there were about 27 [5, p.189]. The main objective of these "newly created" was gathering herbs for contemporary needs. In addition, the students were traveling in the summer to collect biographical information about Heroes of War, worked in the fields in the summer helping local people.

The postwar years were reflected in the adoption of the 1945 All-Russian meeting on public education programs to create special extracurricular section. In the printed materials stressed the urgent need for extensive use of tourism with cognitive and recreational purposes.

In mid-1954 a ministerial letter was published which stated that the composition of each educational governing body in the field should be the person responsible for the conduct of tourism and heads seven-year and ten-year schools attributed mandatory appointment of representatives of teachers' work with the organizers of travel children. It should be noted that the value of this letter was that in fact it contains a model program of tourist activities pets, clear requirements to head the campaign with children in schools and after-school educational institutions. Overall, this was the first letter methodically reasonable material for teachers - organizers of tourist activities.

The above mentioned training materials contain information about what the tour work with children, how to choose and prepare the equipment, how should observe sanitary requirements that educational emphasis is advisable to place in the process of the said event with children of different ages. In fact, this program was the baseline in the context of defining educational influence on the personality of tourism.

However, in terms of teaching called the document had a number of shortcomings, including the fact that was somewhat deformed. More znivelovuvasya process of aesthetic and labor education in the practical implementation of tasks hikes, while too deep attention was paid to the use of travel tools as a means of personal influence on personality and its rehabilitation.

In 50-ies XX century in Kyiv, Lviv and Odesa regional publications publish a series of guidelines, to build a proper algorithm tourist event and the impact of education in schoolchildren observation, attentiveness, curiosity, curiosity, courage and other features. It should be noted that

the connecting link for all these publications is that they are tailored to the specifics of their area, and therefore could not acquire the status of uniform. This situation is fueled primarily by the fact that the general methods and techniques of tourist activities with children were not suited to all conditions.

From the above we can conclude that excursion and tourist activity as a pedagogical phenomenon was a difficult way to establishing itself in the position of a component model of education XIX - mid XX century, which was explained stiff guiding Russian policy and the lack of comprehensive programs and thematic plans of tourism activities to work with children of different age.

REFERENCE:

1. Васянович Г. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку / Григорій Васянович // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2015. — № 3. — С. 9—30.
2. Вестник воспитания. Научно-популярный журнал. - № 8. - Москва, 1895. — с.16-20.
3. Квартальнов В.А. Теория и практика туризма: учебник/ В.А. Квартальнов, И.В.Зорин, В.М. Козірев и др. — М.: Финанси и статистика, 2004. - 382 с.
4. Куликов В.М. Школа туристских вожаков/ В.М. Куликов, Л.М. Ротштейн. — М., 1998. — 217 с.
5. Остапец А.А. Универсальное средство развития личности/ А.А. Остапец. — М.: ЭЦЦЮТЭ «Родина», 1995. — 318 с.
6. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму/ В.А. Смолій, В.К.Федорченко, В.І.Цибух; передм. В.М. Литвина. — К.: Вид. дім «Слово», 2006. — 362 с.
7. Ступарик Б.М. Шкільництво на Галичині 17772-1939 / Б.М. Ступарик. — Івано-Франківськ: Лілея, 1994. — 140 с.
8. Устименко Л. Історія туризму/ Л.Устименко, І.Афанасєв. — К., 2008. — 351 с.
9. Ушинский К.Д. Собрание сочинений/ К.Д. Ушинский. — М., 1952. — Т. II. — 388 с.
10. Чернішевський Н.Г. Избранные педагогические произведения/ Н.Г.Чернішевський. — М., 1953.- 249 с.